

POZYCJA HANDLOWA POLSKI W SEKTORZE USŁUG ICT

Sylwia Talar

Streszczenie

Artykuł obejmuje analizę i ocenę wyników Polski w światowej wymianie usługami ICT. Badaniu poddano pozycję handlową na podstawie przede wszystkim udziału w światowym eksporcie usług ICT, ujawnionych przewag komparatywnych (RCA) i stopy pokrycia handlu. Przedstawiono także tendencje w światowym handlu usługami ICT. Dane statystyczne pochodzą z bazy UNCTAD oraz Eurostat. Międzynarodowy handel w sektorze usług ICT charakteryzuje się specyficznymi cechami i interpretacja wyników w tej wymianie powinna uwzględniać szczególny charakter usług ICT. Polska obecnie nie ujawnia względnej przewagi w eksporcie usług ICT, ale notuje dodatnie saldo. Praktycznie wszystkie wskaźniki handlowe dla Polski wykazują bardzo wysoką dynamikę wzrostu, co świadczy o poprawie jej pozycji handlowej w sektorze usług ICT.

Słowa kluczowe: handel usługami, usługi ICT, pozycja handlowa, Polska

Wstęp

Rosnące znaczenie we współczesnej gospodarce nowych technologii i jednocześnie zachodzący proces serwicyzacji zachęca do większego zainteresowania tą problematyką oraz intensywniejszych badań w tym obszarze. Z uwagi na coraz większy udział usług, nie tylko bezpośrednio w produkcji czy zatrudnieniu, ale przede wszystkim w samym przemyśle (jako produkt pośredni dla produkcji przemysłowej - „intermediate inputs”), rozwój sektora usług ma kluczowe znaczenie dla każdej gospodarki. Dostępność wysokiej jakości usług jest coraz częściej czynnikiem determinującym konkurencyjność pozostałych sektorów¹. W statystykach handlu międzynarodowego wzrost udziału usług nie jest wyraźnie widoczny, ale dokładniejsze analizy

¹ Por. H. K. Nordås, Y. Kim, *The Role of Services for Competitiveness in Manufacturing*, “OECD Trade Policy Papers”, 2013, no. 134, DOI 10.1787/5k484xb7cx6b-en.

oparte na wartości dodanej jednoznacznie potwierdzają taki trend. Problematyka całego sektora usług, a w szczególności kwestie związane z jego internacjonalizacją, rosnącym znaczeniem w gospodarce i handlu międzynarodowym zostały przedstawione w polskiej literaturze w sposób szeroki w pracy zbiorowej pod redakcją A. Szymaniaka².

Biorąc pod uwagę dokonującą się transformację modelu społeczno-gospodarczego w kierunku gospodarki internetowej (cyfrowej) wywołaną intensywnym rozwojem ICT, które są też technologiami powszechnego zastosowania (general purpose technology), szczególny charakter sektora usług ICT i jego wyjątkowa rola, także na tle pozostałych rodzajów usług, jest w pełni zrozumiała. Szybko rosnący popyt na usługi ICT stwarza sprzyjające warunki dla ekspansji eksportowej w tym sektorze. Barrierami tej ekspansji mogą być jednak czynniki podażowe, gdyż tego typu usługi wymagają odpowiednich zasobów kapitału ludzkiego (specjalistów ICT), których wykształcenie w dużej ilości wymaga stworzenia odpowiednio sprzyjającego systemu i długofalowej, kosztownej polityki³. Rozwój usług ICT (w tym na eksport) jest uwarunkowany też bardzo specyficznymi czynnikami⁴. Szybki postęp techniczny w tej dziedzinie wymaga stałego rozwoju zarówno czynników miękkich (np. umiejętności) jak i twardych (np. infrastruktury). Ponadto międzynarodowa wymiana usługami ICT jest w dużym stopniu determinowana procesem zagranicznego (offshore) outsourcingu⁵. Wyniki w handlu zagranicznym usługami ICT są zatem w dużym stopniu wskaźnikiem włączenia danego kraju w zachodzące procesy zmian strukturalnych i technologicznych. Biorąc pod uwagę, iż większe korzyści niesie wykorzystywanie usług ICT przez podmioty krajowe aniżeli ich eksport, to ocena pozycji handlowej nie powinna być automatycznie przekładana na ocenę korzyści czerpanych z obecnej rewolucji cyfrowej.

Celem niniejszego artykułu jest ocena wyników Polski w światowej wymianie usługami ICT, a w szczególności jej pozycji handlowej i stopnia specjalizacji eksportowej w tym sektorze. Analiza opiera się na kilku wybranych wskaźnikach powszechnie stosowanych w badaniach handlu zagranicznego. Wskaźniki te wraz z aspektami metodologicznymi dotyczącymi międzynarodowego handlu usługami przedstawiono w pierwszej części opracowania. Druga część stanowi analizę tendencji w światowym handlu usługami ICT, także jako punkt odniesienia dla oceny wyników Polski. W kolejnej części przeanalizowano pozycję handlową Polski i stopień specjalizacji w eksporcie usług ICT w porównaniu do wybranych krajów (Europy Środkowo-Wschodniej i grupy BRICS) oraz zmiany sytuacji w handlu z głównymi partnerami handlowymi w tym sektorze. Ograniczenia w dostępności danych dla handlu usługami na wymaganym poziomie dezagregacji i w relacjach bilateralnych nie pozwalają na przeprowadzenie analizy w szerszym i dokładniejszym zakresie.

² *Globalizacja usług. Outsourcing, offshoring i shared services centers*, red. A. Szymaniak, Deloitte i WAiP, Warszawa 2008.

³ Za historyczny przykład w tym względzie mogą służyć Indie i ich ambitna polityka rozwoju technologicznych kompetencji. Por. S. Zaheer, R. Rajan, *Creativity under Constraint: Technological Imprinting and the Migration of Indian Business to the New Economy*, [w:] *The Global Internet Economy*, red. B. Kogut, MIT Press, 2004, s. 211-212. Natomiast aktualnym ciekawym przykładem intensywnych działań ukierunkowanych na rozwój zasobów ludzkich na potrzeby sektora ICT jest Irlandia. Por. *ICT Skills Action Plan 2014*, Ireland, [http://www.ictireland.ie/Sectors/ICT/ICT.nsf/vPages/Papers_and_Sector_Data~ict-skills-action-plan-2014-14-03-2014/\\$file/ICT+Skills+Action+Plan+2014.pdf](http://www.ictireland.ie/Sectors/ICT/ICT.nsf/vPages/Papers_and_Sector_Data~ict-skills-action-plan-2014-14-03-2014/$file/ICT+Skills+Action+Plan+2014.pdf) (03.03.2016).

⁴ Na przykładzie tworzenia oprogramowania złożoność, a przede wszystkim specyfikę czynników determinujących ten proces przedstawia: R. Damaševičus, *On The Human, Organizational, and Technological Aspects of Software Development and Analysis*, [w:] *Information Systems Development: Towards a Service Provision Society*, red. G.A. Papadopoulos, G. Wojtkowski, W. Wojtkowski, S. Wrycza, J. Zupancic, Springer 2009, s. 11-19.

⁵ Por. R. Guzik, G. Micek, *Impact of Delocalisation on the European Software Industry*, [w:] *The Moving Frontier: The Changing Geography of Production in Labour Intensive Industries*, red. L. Labrianidis, Ashgate 2008, s. 229-254.

1. Metodologia analizy handlu usługami ICT

Szybki postęp w dziedzinie technologii cyfrowych doprowadził do powstania nowego sektora gospodarki, który powszechnie określany jest jako sektor ICT, chociaż stosowane są też inne zbliżone określenia, takie jak sektor informacyjny czy nowa gospodarka. W literaturze przedmiotu występują pewne różnice w podejściu do określania dokładnego zasięgu sektora ICT i jego podziału⁶. Kwestie te mają nie tylko merytoryczne znaczenie, ale są kluczowe dla prowadzenia badań ilościowych tego sektora. Ustalenie jednolitej na szczeblu międzynarodowym definicji sektora ICT dla celów statystycznych też spotkało się z pewnymi trudnościami. Działania koordynacyjne w tej sferze podjęło wiele różnych organizacji międzynarodowych, a ich inicjatywy prezentuje OECD, która także sama od 1998 roku, kiedy przyjęła pierwszą definicję sektora ICT stale rozwija metodologię i modyfikuje definicje, w tym opracowuje klasyfikacje produktów ICT⁷. Do sektora ICT zalicza się obecnie (po ostatniej dotychczas rewizji definicji sektora ICT w 2007 roku) produkcję towarów i usług pozwalających na elektroniczne przetwarzanie informacji i komunikację, włączając w to transmisję i wyświetlanie⁸. Na cały sektor ICT składa się zatem produkcja towarów (sektor towarów ICT) oraz świadczenie usług (sektor usług ICT).

W związku z odmiennymi klasyfikacjami stosowanymi w handlu międzynarodowym w porównaniu z klasyfikacjami działalności gospodarczej i produktów w oparciu o tę działalność, statystyki handlowe bazują na odrębnych zestawieniach grup produktów ICT. Istotne różnice występują nie tylko pomiędzy klasyfikacjami działalności (np. produkcji) i handlu, ale także pomiędzy klasyfikacjami towarów i usług. Podczas gdy, statystyka międzynarodowego handlu towarami jest dobrze rozwinięta, to w przypadku usług występuje wiele problemów metodologicznych i ograniczeń. Większość z nich wynika z samej natury handlu usługami, który może odbywać się różnymi sposobami. W ramach GATS wyróżniono cztery sposoby międzynarodowego świadczenia usług⁹: (1) transgraniczne świadczenie usług, (2) zagraniczną konsumpcję, (3) obecność handlową i (4) obecność osób fizycznych. Głównym źródłem danych międzynarodowego handlu usługami są bilanse płatnicze, w których uwzględnione są tylko trzy z czterech wymienionych wyżej sposobów świadczenia usług, a mianowicie 1, 2 i 4. Natomiast dostarczanie usług przez filie zagraniczne przedsiębiorstw międzynarodowych (obecność handlowa - 3) objęte jest odrębną statystyką (tzw. FATS – Foreign Affiliates Statistics), która pomimo zaleceń i opracowanych dla niej specjalnych międzynarodowych standardów obecnie nie pozwala na szersze badania ilościowe międzynarodowego dostarczania usług tym sposobem ze względu na bardzo ograniczone pod względem zakresu i szczegółowości oraz porównywalności dane¹⁰. Zachowanie międzynarodowej porównywalności danych opartych na statystykach bilansów płatniczych wymaga przyjęcia przez wszystkie państwa ujednoczonej metodologii zarówno księgowania transakcji (sporządzania bilansu) jak i klasyfikacji poszczególnych rodzajów usług. Obecnie w tym pierwszym aspekcie standardy określa szóste wydanie

⁶ Por. G. Micek, *Problematyka funkcjonowania firm informatycznych w ujęciu przestrzennym*, „Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego”, Warszawa – Kraków 2006, nr 8, s. 139-151.

⁷ *Guide to Measuring The Information Society*, 2009, OECD Publishing 2009, rozdz. 2, aneks: 1A, 1B, 4 oraz OECD *Guide to Measuring The Information Society* 2011, OECD Publishing 2011, rozdz. 2.

⁸ Definicja co do istoty przyjęta także w polskiej statystyce. Por. Ibidem, s. 32 oraz GUS, *Spoleczeństwo informacyjne w Polsce. Wyniki badań statystycznych z lat 2011-2015*, Szczecin 2015, s. 19.

⁹ *Measuring Trade in Services*. A training module produced by WTO/OMC. Geneva 2010, s. 10.

¹⁰ USA publikują te dane w stosunkowo szczegółowym zakresie, ale dla krajów UE praktycznie są niedostępne. Por. BEA, *International Services*, tabele: 3.1-3.4, 4.1-4.3, <http://www.bea.gov/iTable/iTable.cfm?reqid=62&step=1#reqid=62&step=9&isuri=1&6210=4> (08.03.2016) oraz Eurostat, *Structural Business Statistics*, FATS, http://ec.europa.eu/eurostat/data/database?node_code=fats_out3_r2 (08.03.2016). Por. też *International Trade Statistics* 2015, WTO 2015, s. 63-65, 152, 161-163.

podręcznika MFW z 2009 roku (BPM6)¹¹, natomiast ramy dla klasyfikacji usług w handlu międzynarodowym zawiera podręcznik ONZ z 2010 roku (MSITS 2010)¹². Według tej najnowszej klasyfikacji usługi zostały podzielone na dwanaście grup, wśród których wyodrębniona została grupa usług „telekomunikacyjnych, komputerowych i informacyjnych”. Grupa ta dzielona jest następnie na podgrupy zgodnie ze wskazanymi w nazwie kategoriami usług i podaniem konkretnych ich rodzajów (przykładów). Zakres poszczególnych podgrup sektora usług ICT przedstawia się to następująco¹³:

- usługi telekomunikacyjne - obejmują nadawanie i transmisję dźwięku, obrazu i danych lub innych informacji przez środki elektroniczne (bez wartości transmitowanych informacji),
- usługi komputerowe - składają się z usług dotyczących sprzętu (hardware) i oprogramowania (software) oraz przetwarzania danych, w tym m.in. sprzedaż i licencje na używanie oprogramowania zindywidualizowanego, standardowego z okresowymi opłatami licencyjnymi (za wyjątkiem standardowego oprogramowania pakietowego z licencjami na ciągłe jego użytkowanie, które jest włączone do towarów), oprogramowania pobieranego przez Internet, sprzedaż i subskrypcje gier online, pobieranie aplikacji przez użytkowników końcowych, usługi hostingowe, doradztwo i szkolenie w tych obszarach,
- usługi informacyjne - zawierają usługi agencji informacyjnych (takie jak dostarczanie informacji, zdjęć, artykułów mediom) oraz tzw. inne usługi informacyjne (np. obsługa baz danych, pobieranie treści za wyjątkiem oprogramowania i treści audio-wizualnych).

W niniejszej analizie pozycji Polski w międzynarodowym handlu usługami ICT przyjęto traktować sektor usług ICT jako wskazaną wyżej grupę usług telekomunikacyjnych, komputerowych i informacyjnych. Należy zatem mieć na uwadze, iż dane dla tej grupy pochodzą ze statystyk bilansów płatniczych i nie obejmują wszystkich transakcji, które, jak wyżej już wskazano, kwalifikowane są do międzynarodowej wymiany usług. Analiza handlu usługami na zdezagregowanym poziomie i w relacjach bilateralnych powoduje pewne trudności wiążące się z porównywalnością tych danych¹⁴. Międzynarodowe bazy danych, takie jak WTO i UNCTAD nie dostarczają danych dla relacji bilateralnych i są one dostępne tylko ze źródeł krajowych, a dla państw UE takie dane publikuje również Eurostat. W związku z powyższym, w niniejszej analizie wykorzystano dane UNCTAD dla przedstawienia tendencji w światowym handlu usługami ICT oraz pozycji Polski w tym handlu, natomiast dla oceny wskaźników handlowych w relacjach z poszczególnymi państwami posłużono się danymi z bazy Eurostat.

Do oceny pozycji handlowej wykorzystane zostaną w głównej mierze następujące wskaźniki handlowe¹⁵:

¹¹ *Balance of Payments and International Investment Position Manual*, Sixth Edition (BPM6), IMF 2009.

¹² Jest to klasyfikacja EBOPS (Extended Balance of Payments Services classification). *Manual on Statistics of International Trade in Services 2010 (MSITS 2010)*, UN 2012, rozdz. 3.

¹³ Ibidem, s. 70-71 oraz *International Trade ...*, op. cit., s. 162. Ze wskazanej grupy usług wyłączone są transakcje licencyjne na reprodukcję i dystrybucję oprogramowania ogólnego użytku, w tym dla sieci lokalnych. W klasyfikacji wg BPM6 są one uwzględnione w odrębnej kategorii usług, tj. opłat za korzystanie z praw własności intelektualnej. Ze względu na brak danych dla tej kategorii zostały one pominięte w niniejszej analizie.

¹⁴ Przyjęte międzynarodowe standardy i klasyfikacje nie wyeliminowały całkowicie rozbieżności w danych handlu usługami. Jak wskazuje WTO, najczęstsze przyczyny występujących różnic w danych to nie uwzględnianie pewnych rodzajów usług przez niektóre gospodarki, brak rejestracji niektórych transakcji, w szczególności usług transmitowanych elektronicznie oraz transakcji wewnątrz korporacji międzynarodowych, trudność w ogóle wychwycenia części transakcji usługowych, różna metodologia szacowania pewnych rodzajów usług, błędna klasyfikacja niektórych usług (jako dochody lub towary zamiast usługi) i inne. Szerzej: *International Trade ...*, op. cit., s. 163. Ponadto należy uwzględnić fakt, że dane handlu usługami zbierane są z przeglądów i badań różnych podmiotów (np. banków, przedsiębiorstw, gospodarstw domowych) oraz źródeł administracji państwowej i banku centralnego, a metody zbierania i kompilacji różnią się pomiędzy sektorami usług jak i pomiędzy poszczególnymi krajami. Por. *Eurostat meta data, International trade in services, geographical breakdown (bop_its)*, http://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/en/bop_its_esms.htm#stat_pres1418757964791 (09.03.2016).

¹⁵ Szerzej: *Trade Performance HS – Technical Notes, Trade Competitiveness Map, Benchmarking national and sectoral trade performance*, International Trade Centre, s. 11-35,

- udział kraju w światowym eksporcie usług ICT, który stanowi podstawową miarę pozycji rynkowej (dominacji) i w ujęciu dynamicznym wskazuje na poprawę lub pogorszenie tej pozycji,
- saldo obrotów handlowych usługami ICT,
- ujawnione przewagi komparatywne (RCA) według oryginalnej formuły B. Balassy¹⁶ (tj. relacja udziału eksportu usług ICT w eksporcie ogółem danego kraju do udziału usług ICT w światowym eksporcie usług), które przyjmując wartość powyżej jednego wskazują na względną przewagę w eksporcie usług ICT i stanowią wskaźnik specjalizacji handlowej (eksportowej) danego kraju w tym sektorze,
- stopa pokrycia handlu (relacja wartości eksportu usług ICT do wartości importu tej kategorii usług), która określa nie tylko nadwyżkę lub deficyt w obrotach handlowych usługami ICT, ale również skalę różnicy między eksportem a importem.

Powyższe wskaźniki stosunkowo często wykorzystywane są także do oceny konkurencyjności gospodarki w oparciu o wyniki w handlu zagranicznym (przy założeniu, że handel prowadzi do zwiększonej ekspozycji produktów krajowych na konkurencję) i najczęściej w publikacjach poświęconych tej problematyce szeroko są one opisywane¹⁷.

2. Światowy handel usługami ICT

Tendencje w światowym handlu usługami ICT są jednoznaczne i wskazują na rosnące w szybkim tempie ich znaczenie. Handel usługami sektora ICT, a w szczególności komputerowymi i informacyjnymi notuje w ostatnich dwudziestu latach zdecydowanie najszybsze tempo wzrostu wśród wszystkich rodzajów usług. Według szacunków, w latach 1995-2014 średnioroczna stopa tego wzrostu wynosiła 18%, podczas gdy następny z kolei sektor usług finansowych rósł w tym samym czasie w tempie 11%, a usługi komunikacyjne na poziomie średniej dla wszystkich usług komercyjnych, wnoszącej 8% rocznie¹⁸. Udział całego sektora usług ICT w światowym eksporcie usług ogółem wyniósł w 2014 roku już 9,1% i osiągnął wartość 460 mld USD (tablica 1). Dominującą pozycję w eksporcie usług ICT zajmuje grupa krajów rozwiniętych, aczkolwiek jej udział w analizowanych latach 2005-2014 zmalał z 81% do 72%. W tej grupie największy udział posiadają kraje europejskie, ale ten region również zanotował największy spadek. W grupie krajów rozwiniętych tylko region Azji i Oceanii wykazał wzrost udziału, ale jest on niewielki. Spadkowi udziału krajów rozwiniętych towarzyszy wzrost grupy krajów rozwijających się oraz krajów transformacji, z których ta pierwsza po okresie szybkiej ekspansji w drugiej połowie lat 2000. ustabilizowała swój udział na poziomie około 26% i utrzymuje go w ostatnich pięciu latach. Podobnie jak w całym handlu światowym, tak również w przypadku usług ICT, dynamiczny wzrost znaczenia krajów rozwijających się jest zasadniczo wynikiem silnej ekspansji eksportowej krajów azjatyckich. Natomiast kraje Afryki i Ameryki wskazują na tendencję spadkową lub co najwyżej stabilizacji. Można przyjąć, iż te tendencje w zmianach struktury regionalnej światowego handlu usługami ICT są generalnie zbieżne z kierunkiem zmian zachodzących w całym handlu światowym, gdzie widoczny jest silny wzrost znaczenia krajów azjatyckich głównie kosztem krajów rozwiniętych.

<http://legacy.intracen.org/appli1/TradeCom/Documents/TradeCompMap-Trade%20PerformanceHS-Technical%20Notes-EN.pdf> (05.03.2016); *Measuring Globalisation: OECD Economic Globalisation Indicators*, OECD Publishing 2005.

¹⁶ B. Balassa, *Trade Liberalisation and „Revealed” Comparative Advantage*, „The Manchester School of Economic and Social Studies”, 1965, no. 2.

¹⁷ Por. *Konkurencyjność Polski na tle zmian gospodarczych w krajach OECD. Ewolucja znaczenia czynników konkurencyjności*, red. W. Bieńkowski, M.A. Weresa, M.-J. Radło, SGH, Warszawa 2010, s. 50-54; J. Misala, *Międzynarodowa konkurencyjność gospodarki narodowej*, PWE, Warszawa 2011, s. 132.

¹⁸ *International Trade...*, op. cit., s. 20.

Tablica 1. Wartość i struktura geograficzna światowego eksportu usług ICT oraz stopień specjalizacji w eksporcie usług ICT według głównych regionów w latach 2005-2014 (mln USD, %)

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Świat										
Usługi ICT (mln USD)	199400	231320	281950	328220	316070	332340	378770	397970	431570	457710
Udział w eksporcie ICT(%)	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Udział ICT w eksporcie usług ogółem (%)	7,5	7,7	7,8	8,1	8,7	8,4	8,6	8,8	9,0	9,1
Kraje rozwinięte										
Udział w eksporcie ICT (%)	81,3	78,5	77,5	75,1	75,0	73,0	72,3	71,6	71,8	72,0
Udział ICT w eksporcie usług ogółem (%)	8,2	8,2	8,3	8,5	9,1	8,9	9,0	9,3	9,5	9,6
Europa										
Udział w eksporcie ICT (%)	66,9	64,7	64,6	62,4	61,7	60,4	59,5	58,3	59,1	59,8
Udział ICT w eksporcie usług ogółem (%)	9,6	9,6	9,7	9,9	10,7	10,7	10,7	11,1	11,4	11,6
Ameryka										
Udział w eksporcie ICT (%)	10,5	10,1	9,5	9,4	9,9	10,1	10,4	10,7	10,1	9,6
Udział ICT w eksporcie usług ogółem (%)	4,8	4,8	4,8	5,1	5,4	5,2	5,5	5,7	5,6	5,5
Azja i Oceania										
Udział w eksporcie ICT (%)	:	:	:	:	:	2,5	2,5	2,6	2,6	2,7
Udział ICT w eksporcie usług ogółem (%)	:	:	:	:	:	3,9	4,0	4,4	4,8	4,6
Kraje rozwijające się										
Udział w eksporcie ICT (%)	17,8	20,4	21,1	23,3	23,5	25,4	26,0	26,6	26,2	25,9
Udział ICT w eksporcie usług ogółem (%)	5,6	6,4	6,6	7,4	7,9	7,6	7,9	7,8	8,1	8,1
Azja										
Udział w eksporcie ICT (%)	14,6	17,2	18,0	19,8	20,2	21,7	22,4	22,9	22,7	23,0
Udział ICT w eksporcie usług ogółem (%)	6,1	7,0	7,3	8,1	8,8	8,3	8,6	8,4	8,7	8,9
Ameryka										
Udział w eksporcie ICT (%)	2,1	2,0	1,9	2,0	2,0	2,3	2,2	2,3	2,1	1,8
Udział ICT w eksporcie usług ogółem (%)	4,4	4,5	4,6	4,8	5,1	5,5	5,4	5,7	5,4	4,8
Afryka										
Udział w eksporcie ICT (%)	1,1	1,2	1,2	1,5	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,1
Udział ICT w eksporcie usług ogółem (%)	3,5	3,9	4,0	5,3	5,0	5,0	5,5	5,5	5,8	4,7
Kraje transformacji										
Udział w eksporcie ICT (%)	0,9	1,1	1,3	1,6	1,5	1,5	1,6	1,8	2,0	2,1
Udział ICT w eksporcie usług ogółem (%)	3,4	3,8	4,5	4,8	5,4	5,3	5,3	5,7	6,3	7,5

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych UNCTAD, Services (BPM6): Exports and imports by service-category, shares and growth, annual, 2005-2014,
<http://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx> (10.03.2016).

Dane dotyczące dynamiki obrotów handlowych usługami ICT oraz rola, jaką ICT pełnią obecnie w gospodarce i to zarówno w nowym jej sektorze jak i tym tradycyjnym, wskazują na wyjątkowo duży potencjał wzrostu tego sektora. Biorąc dodatkowo pod uwagę fakt, iż w całym sektorze ICT, którego udział w wartości dodanej generalnie maleje, usługi IT notują jednak ten-

dencję rosnącą¹⁹, należy przyjąć, iż specjalizacja w działalności usługowej związanej z ICT jest szczególnie korzystna dla gospodarki. Analiza na poziomie głównych regionów gospodarki światowej wskazuje, iż najwyższy stopień specjalizacji w eksporcie usług ICT posiadają kraje rozwinięte Europy (ponad 11% w 2014 roku) i dzięki temu także cała grupa krajów rozwiniętych utrzymuje względną przewagę w tym eksporcie, gdyż średni udział usług ICT w eksporcie usług ogółem dla tej grupy jest wyższy od odpowiedniego wskaźnika dla świata (RCA w tym przypadku przyjmie wartość powyżej jednego). Wszystkie pozostałe regiony nie ujawniają dotychczas przewagi komparatywnej w eksporcie usług ICT, aczkolwiek następuje w nich wzrost specjalizacji, a w krajach transformacji i Azji ten wzrost jest szczególnie szybki i w związku z tym, to ze strony tych dwóch regionów następuje największy wzrost konkurencji. W analizowanym powyżej podziale regionalnym Polska znajduje się w grupie krajów rozwiniętych. Uśrednione dane nie uwzględniają jednak różnicowania, jakie pomiędzy poszczególnymi gospodarkami w rzeczywistości istnieje. Sytuację indywidualnych państw przedstawia zestawienie największych na świecie eksporterów usług ICT według danych dla roku 2014 (tablica 2).

Tablica 2. Dziesięciu największych światowych eksporterów usług ICT: (a) - pozycja (udział w %), (b) – RCA, (c) - stopa pokrycia handlu w latach 2005-2014

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Irlandia	a	:	:	:	10,9	10,9	11,3	11,7	11,9	12,2	12,6
	b	:	:	:	4,9	4,6	4,9	4,9	4,9	4,8	4,7
	c	:	:	:	13,8	15,3	15,9	21,5	25,6	27,8	33,2
Indie	a	8,5	9,7	10,2	11,3	10,8	12,2	12,4	12,3	12,3	12,2
	b	4,3	4,2	4,2	4,3	4,2	4,1	4,0	3,8	3,9	3,9
	c	11,4	9,9	7,1	8,6	10,5	11,2	14,7	14,0	14,1	12,9
USA	a	7,8	7,4	7,2	7,0	7,5	7,5	7,7	8,1	7,7	7,5
	b	0,6	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,6	0,5	0,5
	c	1,0	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	1,0	1,0	1,1
Niemcy	a	5,6	5,8	5,8	5,9	5,9	6,3	6,2	6,2	6,5	6,4
	b	0,9	1,0	1,0	1,0	1,0	1,1	1,1	1,2	1,2	1,2
	c	0,9	1,0	1,0	1,0	1,1	1,0	1,1	1,1	1,0	1,1
Wielka Brytania	a	7,2	7,5	6,8	5,9	5,6	5,6	5,4	5,9	4,7	4,6
	b	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,9	0,7	0,7
	c	1,5	1,6	1,5	1,5	1,4	1,4	1,6	1,7	1,7	1,7
Chiny	a	1,2	1,6	2,0	2,4	2,4	3,2	3,7	4,1	4,0	4,4
	b	0,3	0,4	0,5	0,6	0,6	0,7	0,9	0,9	0,9	0,9
	c	1,0	1,5	1,7	1,7	1,7	2,6	2,8	3,0	2,2	1,9
Francja	a	:	:	:	4,9	4,7	4,2	4,0	4,0	4,0	4,0
	b	:	:	:	0,9	0,9	0,8	0,7	0,8	0,8	0,8
	c	:	:	:	1,2	1,1	1,1	1,1	1,0	0,9	0,9
Szwecja	a	:	2,2	2,9	3,0	2,8	2,6	2,7	2,4	3,4	3,5
	b	:	1,5	1,9	2,0	2,0	1,9	1,9	1,7	2,2	2,3
	c	:	1,3	1,7	1,9	1,9	1,9	1,9	1,6	2,2	2,1
Belgia	a	:	:	:	2,1	2,4	2,3	2,5	2,3	2,5	2,6
	b	:	:	:	0,9	0,9	0,9	1,0	1,0	1,0	1,0
	c	:	:	:	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,4	1,4
Szwajcaria	a	2,9	2,4	2,1	2,1	2,3	2,4	2,4	2,6	2,6	2,6
	b	1,1	1,0	0,9	0,9	0,9	1,0	1,0	1,1	1,1	1,1
	c	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,9	0,9	0,9

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych UNCTAD, Services (BPM6): Exports and imports by service-category, shares and growth, annual, 2005-2014, <http://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx> (10.03.2016).

¹⁹ OECD Digital Economy Outlook 2015, OECD, Paris 2015, s. 86-87, DOI: 10.1787/9789264232440-en.

Analiza wskaźników dla państw o najsilniejszej pozycji w eksporcie światowym usług ICT pozwala w dużym stopniu określić specyfikę tego rynku. Niekwestionowanym liderem w tym względzie jest Irlandia z udziałem wynoszącym w 2014 roku 12,6% i widoczną dotychczas tendencją rosnącą oraz Indie z niewiele niższym wskaźnikiem (12,2%) i wykazujące pewną stabilizację na tym poziomie w ostatnich pięciu latach. Łącznie te dwa państwa generują obecnie jedną czwartą światowego handlu usługami ICT. Trzecie miejsce, z dużym dystansem do dwóch poprzednich, zajmują USA (7,5%). Wśród dziesięciu analizowanych największych eksporterów usług ICT dwa państwa należą do grupy krajów rozwijających się (tj. Indie i Chiny), co nie powinno stanowić to zaskoczenia, gdyż ich ekspansja handlowa jest od dawna obserwowana. Na uwagę zasługuje istotnie wyższy stopień koncentracji w eksporcie usług ICT w porównaniu z usługami ogółem. Udział dziesięciu największych eksporterów usług ICT wynosi 60% całego eksportu w tym sektorze, natomiast dla usług ogółem analogiczny wskaźnik wynosi 52%²⁰. Odpowiednie wskaźniki dla trzech największych eksporterów w usługach ICT to ponad 32%, a w usługach ogółem 26%. Na podstawie tej analizy struktury eksportu można przyjąć, iż cechą charakterystyczną światowego eksportu usług ICT jest szczególnie nierównomierny w nim udział poszczególnych państw świata.

Biorąc pod uwagę stopień ujawnionej przewagi komparatywnej jako wskaźnik względnej specjalizacji (b w tablicy 2) można wskazać na duże zróżnicowanie w grupie największych eksporterów. Zdecydowanie najwyższą specjalizację posiada Irlandia (RCA=4,7) oraz Indie (RCA=3,9), co stanowi ich wspólną cechę, podobnie jak wcześniej wskazana bardzo wysoka pozycja w eksporcie usług ICT. Ponadto, do państw wyróżniających się pod względem stopnia tej specjalizacji należy zaliczyć Szwecję, która w latach 2006-2014 zwiększyła ten wskaźnik do ponad 2. Z kolei tak wysoko rozwinięte gospodarki, jak USA, Wielka Brytania, Francja nie wykazują specjalizacji w eksporcie tego rodzaju usługami. Chiny także nie uzyskują tutaj względnej przewagi. Natomiast Niemcy, Szwajcaria i Belgia w 2014 roku ujawniają niewielki stopień względnej specjalizacji. Z powyższego wynika, iż specjalizacja w eksporcie usługami ICT nie jest uwarunkowana poziomem rozwoju gospodarczego i nie jest powszechna w krajach rozwiniętych.

Kolejny wskaźnik charakteryzujący największych eksporterów usług ICT to stopa pokrycia handlu (c w tablicy 2)²¹. W tym względzie dwa pierwsze kraje także wyraźnie odróżniają się od pozostałych. Irlandia zanotowała największy wzrost tego wskaźnika w badanym okresie i w 2014 roku eksport usług ICT tego kraju był ponad 30 razy większy od ich importu. W Indiach natomiast eksport przewyższał import ponad dziesięciokrotnie. Przewagę eksportu usług ICT nad im importem notuje także Szwecja, Chiny, Wielka Brytania i Belgia. W przypadku Niemiec można mówić bardziej o równowadze aniżeli przewadze eksportu. Natomiast Szwajcaria, Francja (w ostatnich dwóch latach) i USA są importerami netto. W przypadku tych ostatnich można przypuszczać, iż ich gospodarki wykazują duży popyt na usługi ICT, co w konsekwencji oznacza wysoki stopień zaawansowania rozwoju gospodarki cyfrowej (internetowej) tych państw.

Podsumowując, za niekwestionowanych światowych liderów w zakresie pozycji i specjalizacji w eksporcie usług ICT o niezagrożonej dotychczas pozycji należą dwa państwa: Irlandia i Indie, które pomimo różnic w poziomie rozwoju gospodarczego wykazują wiele podobieństw pod względem specjalizacji eksportowej. Obok tych gospodarek, wśród największych eksporterów znajdują się też takie, które nie specjalizują się w eksporcie, ale uzyskują nadwyżkę ekspor-

²⁰ Obliczenia własne dla usług ICT na podstawie danych UNCTAD, natomiast dla usług ogółem na podstawie danych WTO: *International Trade...*, op. cit., tabela I.9. UNCTAD, Services (BPM6): Exports and imports by service-category, shares and growth, annual, 2005-2014, <http://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx> (10.03.2016).

²¹ Ze względu na ograniczoną dostępność danych statystycznych dotyczących importu usług ICT (brak danych na poziomie zagregowanym dla świata oraz regionów) nie jest możliwa porównywalna analiza struktury regionalnej światowego importu w tym sektorze.

tu nad importem (Wielka Brytania, Chiny) oraz takie, które mają potrzeby importowe większe od możliwości eksportowych w sektorze usług ICT (USA, Francja).

3. Wyniki Polski w handlu usługami ICT

Przeprowadzona w poprzednim punkcie analiza światowego handlu usługami ICT stanowi także pewien punkt odniesienia do oceny polskiej wymiany tą kategorią usług. W pierwszej kolejności analizie poddano pozycję handlową Polski na rynku światowym z uwzględnieniem wybranych wskaźników handlowych oraz w porównaniu do innych krajów Europy Środkowo-Wschodniej i pozostałych państw BRICS (poza tymi, które znalazły się w tabelicy 2 zawierającej największych światowych eksporterów). Wybór tych gospodarek jest podyktowany nie tylko bezpośrednią z ich strony konkurencją dla Polski (choć jak wykazano wyżej, przewagi handlowe w tym sektorze mogą być determinowane specyficznymi czynnikami), ale także bliskością regionalną (Europa Środkowo-Wschodnia) i podobnymi uwarunkowaniami gospodarczymi.

Tabela 3. Pozycja Polski w światowym eksporcie usług ICT (a), RCA (b) i stopa pokrycia handlu (c) na tle krajów Europy Środkowo-Wschodniej i BRICS w latach 2005-2014

Wyszczególnienie		2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Polska	a	0,24	0,33	0,40	0,45	0,44	0,60	0,66	0,74	0,79	0,92
	b	0,35	0,44	0,45	0,48	0,51	0,67	0,74	0,80	0,84	0,96
	c	0,63	0,74	0,72	0,87	0,91	0,91	1,08	1,16	1,20	1,42
Europa Środkowo-Wschodnia											
Czechy	a	0,50	0,58	0,54	0,60	0,59	0,55	0,61	0,64	0,63	0,66
	b	1,02	1,13	1,03	1,03	1,03	0,96	1,08	1,19	1,24	1,29
	c	1,20	1,45	1,19	1,32	1,15	0,98	1,20	1,33	1,33	1,46
Słowacja	a	:	:	:	0,15	0,14	0,14	0,17	0,18	0,24	0,20
	b	:	:	:	0,63	0,75	0,83	1,02	1,06	1,18	1,15
	c	:	:	:	0,96	0,86	1,25	1,64	1,93	1,22	1,19
Węgry	a	0,34	0,36	0,44	0,53	0,53	0,50	0,43	0,42	0,41	0,43
	b	0,72	0,81	0,93	1,05	1,03	1,01	0,88	0,90	0,88	0,88
	c	0,84	0,87	1,04	1,24	1,14	1,32	1,26	1,33	1,27	1,31
Bułgaria	a	:	:	:	:	:	0,17	0,20	0,19	0,18	0,19
	b	:	:	:	:	:	0,85	0,97	0,98	0,95	0,96
	c	:	:	:	:	:	1,73	2,36	2,51	2,90	2,61
Rumunia	a	0,41	0,53	0,52	0,55	0,55	0,48	0,46	0,50	0,58	0,65
	b	1,14	1,30	1,43	1,37	1,68	1,82	1,66	1,78	1,57	1,65
	c	1,17	1,35	1,43	1,15	0,92	1,41	1,62	2,20	2,15	2,34
BRICS											
Brazylia	a	0,16	0,13	0,15	0,20	0,17	0,18	0,14	0,24	0,16	0,32
	b	0,28	0,21	0,22	0,26	0,22	0,23	0,16	0,27	0,20	0,39
	c	0,18	0,14	0,18	0,21	0,18	0,16	0,12	0,20	0,14	0,39
Rosja	a	0,52	0,59	0,81	0,93	0,81	0,79	0,82	0,88	0,96	0,98
	b	0,48	0,50	0,67	0,66	0,64	0,63	0,62	0,64	0,66	0,75
	c	0,87	0,91	1,02	0,93	0,77	0,66	0,63	0,68	0,68	0,66
RPA	a	0,16	0,17	0,12	0,10	0,11	0,14	0,14	0,14	0,14	0,13
	b	0,37	0,39	0,30	0,30	0,30	0,34	0,36	0,37	0,40	0,39
	c	1,09	1,02	0,85	0,72	0,51	0,64	0,70	0,63	0,59	0,58

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych UNCTAD, Services (BPM6): Exports and imports by service-category, shares and growth, annual, 2005-2014, <http://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx> (10.03.2016).

Jak wynika z danych tablicy 3, wszystkie państwa (za wyjątkiem RPA) w badanym okresie zwiększyły swój udział w światowym eksporcie usług ICT, przy czym Polska charakteryzowała się wśród nich najwyższą dynamiką wzrostu. Biorąc pod uwagę, iż na wielkość obrotów wpływa potencjał (wielkość) gospodarki, to porównywalność tego wskaźnika w ujęciu międzynarodowym jest ograniczona. Jednak nie można wskazać wyraźnej zależności między pozycją danego kraju a wielkością jego gospodarki, gdyż na przykład, blisko jedno procentowy udział Polski w 2014 roku jest zbliżony do udziału Rosji, której gospodarka jest ponad trzy razy większa od polskiej czy też w porównaniu do Brazylii, która z kolei jest ponad cztery razy większa od Polski, ale notuje blisko trzy razy mniejszy udział w eksporcie usług ICT²². Podobnie pozytywnie można ocenić pozycję Polski w stosunku do Chin, które posiadają co prawda czterokrotnie wyższy udział, ale ich gospodarka jest kilkunastokrotnie większa. Natomiast w porównaniu do krajów naszego regionu pozycja Polski nie wygląda już tak korzystnie, gdyż pomimo dynamicznego wzrostu jest ona na przykład około 40% wyższa od pozycji Czech i Rumunii, które są blisko dwuipółkrotnie mniejsze od Polski. Co ważne, Polska nie ujawnia też względnej przewagi w światowym eksporcie usług ICT. Wskaźnik RCA (b w tablicy 3), pomimo dużego wzrostu nie przekroczył jedności. Z państw Europy Środkowo-Wschodniej tylko Węgry i Bułgaria są w podobnej sytuacji. Natomiast z państw grupy BRICS w eksporcie usług ICT specjalizują się tylko Indie. Z powyższego wynika, że głównymi konkurentami Polski w specjalizacji eksportowej w sektorze usług ICT poza Indiami są kraje naszego regionu. Na uwagę zasługuje także wskaźnik pokrycia handlu (c), który dla wszystkich krajów naszego regionu wskazuje dodatni bilans wymiany w tym sektorze, natomiast dla krajów BRICS (za wyjątkiem Indii i Chin) – deficyt. Najwyższą przewagę eksportu nad importem notuje Bułgaria i Rumunia, co potwierdza ich silne proeksportowe ukierunkowanie, pomimo najsłabiej rozwiniętych gospodarek.

Tablica 4. Obroty handlowe Polski usługami ICT z uwzględnieniem wymiany wewnątrzspółnotowej w latach 2010-2014

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014
Eksport (mln EUR)	1 515,8	1 867,4	2 238,6	2 571,1	3 196,7
w tym do UE-28 (intra trade, %)	71	71	71	70	68
Import (mln EUR)	1 659,4	1 732,0	1 933,9	2 136,7	2 268,5
w tym z UE-28 (intra trade, %)	75	78	80	80	81
Bilans (mln EUR)	-143,7	135,4	304,7	434,3	928,2
Bilans wymiany wewnątrzspółnotowej (mln EUR)	-163,6	-29,8	37,8	94	347,2
RCA Polski w relacji do UE-28	0,52	0,57	0,60	0,64	0,70

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostat, *International trade in services (since 2010) (BPM6) (bop_its6_det)*, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/balance-of-payments/data/database> (08.03.2016).

Rosnący udział Polski w światowym eksporcie usług ICT jest bezpośrednio wynikiem bardzo szybkiego wzrostu wartości tego eksportu, który w przeciągu ostatnich pięciu lat uległ podwojeniu przekraczając w 2014 roku 3 mld EUR (tablica 4). Import także wykazuje tendencję rosnącą, ale nie jest ona tak szybka, co łącznie doprowadziło w tym krótkim czasie do zamiany deficytu handlowego Polski w tym sektorze na znaczną, bo wynoszącą blisko miliard euro nadwyżkę. W wymianie tej zdecydowanie przeważają transakcje wewnątrzspółnotowe. W eksporcie udział UE wynosi około 70% z tendencją malejącą, natomiast w imporcie udział ten

²² Porównanie gospoderek pod względem PKB na podstawie danych: *World Development Indicators database, GDP at market prices (current USD)*, the World Bank, <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&country=&series=NY.GDP.MKTP.CD&period=> (06.03.2016).

w analizowanych latach wzrósł z 75% do 81%. Bardzo wysoki generalnie udział usług ICT nabywanych w UE i istotnie mniejsze dostawy na ten rynek stanowi specyficzną cechę tych obrotów. Taka koncentracja geograficzna importu usług ICT może być ściśle związana z obecnością w Polsce przedsiębiorstw międzynarodowych pochodzenia europejskiego. W konsekwencji, Polska w wymianie wewnątrzspółnotowej uzyskuje mniej korzystne saldo aniżeli w handlu z krajami trzecimi. Polska wykazuje także mniejsze względne przewagi eksportowe usług ICT w wymianie wewnątrzspółnotowej aniżeli światowej.

Tablica 5. Dziesięć największych rynków eksportowych usług ICT dla Polski – udział i stopa pokrycia handlu w latach 2010-2014

Wyszczególnienie		2010	2011	2012	2013	2014	2010	2011	2012	2013	2014
		Pozycja (udział w %)					Stopa pokrycia				
1.	Wielka Brytania	11,8	12,8	13,7	15,4	16,7	1,28	1,44	1,69	1,87	2,22
2.	Niemcy	15,6	15,0	14,4	13,2	13,0	0,79	0,87	0,90	0,87	0,97
3.	USA	12,5	12,5	11,8	12,7	12,6	0,97	1,51	1,76	1,79	1,91
4.	Szwajcaria	9,1	9,2	9,3	10,2	12,5	1,71	1,33	2,26	2,39	3,87
5.	Irlandia	5,7	6,7	8,2	8,9	8,2	0,61	0,72	0,97	1,44	1,42
6.	Szwecja	7,7	7,5	6,8	6,2	6,3	2,00	2,54	2,23	2,16	2,51
7.	Holandia	7,4	6,6	6,8	6,0	5,4	1,27	1,18	0,97	0,80	0,76
8.	Francja	4,7	4,9	4,8	5,0	4,7	0,41	0,53	0,57	0,58	0,71
9.	Belgia	1,4	1,5	1,5	1,4	1,7	0,54	0,78	0,97	0,7	1,41
10.	Dania	0,9	1,0	1,0	1,8	1,6	0,92	0,66	0,99	2,93	2,49
Stopień koncentracji (suma 1-10)		76,9	77,6	78,3	80,7	82,6	x	x	x	x	x

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych UNCTAD, Services (BPM6): Exports and imports by service-category, shares and growth, annual, 2005-2014, <http://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx> (10.03.2016).

Największym obecnie dla Polski odbiorcą usług ICT jest Wielka Brytania, która w analizowanych latach 2010-2014 awansowała z trzeciej pozycji na zdecydowanego lidera o blisko 17% udziale. Z kolei Niemcy straciły na znaczeniu i z pierwszego miejsca spadły na drugą pozycję. Wskazuje to na istotne zmiany w strukturze geograficznej polskiego eksportu usług ICT. Należy jednak zaznaczyć, iż wartość eksportu do Niemiec stale rośnie, ale znacznie szybciej zwiększa się sprzedaż do Wielkiej Brytanii, co przekłada się też na rosnącą nadwyżkę w handlu z tym państwem, podczas gdy z Niemcami Polska notuje deficyt. Na trzecim miejscu znajdują się USA ze stabilnym udziałem na poziomie około 12%. Z pozostałych analizowanych państw, rosnące znaczenie dla polskiego eksportu w tym sektorze ma Szwajcaria i Irlandia oraz w pewnym zakresie także Dania i Belgia. Natomiast Szwecja i Holandia zmniejszają udział w polskim eksporcie. Francja, podobnie jak USA, utrzymuje swój udział i jest ósmym największym rynkiem eksportowym Polski. Pod względem relacji eksportowo-importowych, Polska notuje obecnie przewagę importu nad eksportem w handlu z Holandią i Francją (poza wcześniej już wskazanymi Niemcami), przy czym tendencje zmian w obu przypadkach są różne. Ze wszystkimi pozostałymi państwami wskazanymi w tablicy 5 Polska zanotowała wzrost stopy pokrycia i jest obecnie eksporterem netto w wymianie usług ICT z tym gospodarkami. W tym kontekście podkreślenia wymaga, iż te państwa, z którymi Polska uzyskuje deficyt (tj. Niemcy, Holandia i Francja) są też największymi bezpośrednimi inwestorami w Polsce²³, co potwierdzałoby istotny związek importu usług ICT z obecnością w Polsce korporacji międzynarodowych. Jest to sytuacja

²³ Dane na temat struktury geograficznej BIZ dostępne na stronie NBP, <http://www.nbp.pl/home.aspx?f=/publikacje/zib/zib.html> (10.03.2016).

cja do pewnego stopnia odmienna do Irlandii, która jako największy światowy eksporter tych usług bazuje także na działalności korporacji, ale stanowią one tam czynnik stymulujący eksport²⁴.

Podsumowanie

Dynamiczny rozwój ICT oraz coraz powszechniejsze ich wykorzystanie znajduje odzwierciedlenie także w bardzo dynamicznym rozwoju międzynarodowego handlu usługami ICT. Z tej wymiany czerpią korzyści jednak tylko niektóre kraje, gdyż stopień koncentracji tego handlu jest bardzo wysoki (wyższy także aniżeli w usługach ogółem). Analiza handlu międzynarodowego wskazuje, iż nie występuje silna zależność specjalizacji w eksporcie usług ICT od poziomu rozwoju gospodarczego. Potwierdza to obecność wśród największych eksporterów oraz krajów specjalizujących się w eksporcie usług ICT gospodarek stosunkowo słabo rozwiniętych, takich jak Indie czy Rumunia. Ocena wyników w handlu usługami ICT, a zwłaszcza salda obrotów nie jest tak jednoznaczna jak najczęściej się przyjmuje je interpretować, gdyż to wykorzystanie a nie sam eksport usług ICT niesie największe korzyści dla rozwoju gospodarki, a import w tym przypadku może służyć zaspokojeniu wysokiego popytu. Potwierdzają to wyniki np. USA, które są importerem netto w tym sektorze, pomimo wysokiej czy nawet najwyższej konkurencyjności gospodarki.

Dla Polski głównym obecnie konkurentem w eksporcie usług ICT są Indie oraz kraje Europy Środkowo-Wschodniej, a zwłaszcza Czechy i Rumunia. Polska obecnie nie ujawnia względnej przewagi w eksporcie usług ICT, chociaż uzyskuje dodatnie saldo w tej wymianie i praktycznie wszystkie wskaźniki wykazują bardzo wysoką dynamikę wzrostu. Wyniki Polski w wymianie wewnątrzspółnotowej są mniej korzystne w porównaniu do handlu z krajami trzecimi (saldo, stopień specjalizacji względnej). W polskim eksporcie usług ICT występuje jeszcze zdecydowanie silniejszy stopień koncentracji w porównaniu do eksportu światowego. Główne rynki eksportowe usług ICT dla Polski także są dość specyficzne. Pierwszą pozycję zajmuje Wielka Brytania, a Niemcy znajdują się na drugim miejscu i dotychczas wykazywały tendencję spadkową oraz generowały dla Polski ujemne saldo we wzajemnej wymianie. Z powyższego wynika, iż handel w sektorze usług ICT charakteryzuje się specyficznymi cechami i w związku z tym, wymaga jeszcze pogłębionej analizy z uwzględnieniem dodatkowych wskaźników.

Na podstawie niniejszej analizy korzystnie należy ocenić przede wszystkim tempo zmian, jakie ma miejsce w polskim handlu usługami ICT (dynamika wzrostu pozycji handlowej i specjalizacji). Z kolei aktualna pozycja rynkowa oraz brak ujawnionej przewagi w eksporcie usług ICT, zwłaszcza w porównaniu do innych krajów Europy Środkowo-Wschodniej zasługuje na negatywną ocenę. Polska chcąc odgrywać rolę centrum regionalnego dla międzynarodowego świadczenia usług ICT powinna wyraźnie wzmocnić swoją pozycję przede wszystkim w swoim regionie.

Literatura

1. Nordås H.K., Kim Y., *The Role of Services for Competitiveness in Manufacturing*, "OECD Trade Policy Papers", 2013, no. 134, DOI 10.1787/5k484xb7cx6b-en
2. *Globalizacja usług. Outsourcing, offshoring i shared services centers*, red. A. Szymaniak, Deloitte i WAiP, Warszawa 2008

²⁴ Por. np. M.C. White, *Inward Investment, Firm Embeddedness and Place: An Assessment of Ireland's Multinational Software Sector*, "Working Paper", Centre for Innovation & Structural Change (CISC), October 2003, no. 1, oraz N.M. Coe, *US Transnationals and the Irish Software Industry: A ssesing the Nature, Quality and Stability of a New Wave of Foreign Direct Investment*, "European Urban and Regional Studies", 1997, vol. 4, 3, s. 211–230.

3. Zaheer S., Rajan R., *Creativity under Constraint: Technological Imprinting and the Migration of Indian Business to the New Economy*, [w:] *The Global Internet Economy*, red. B. Kogut, MIT Press, 2004
4. *ICT Skills Action Plan 2014*, Ireland,
[http://www.ictireland.ie/Sectors/ICT/ICT.nsf/vPages/Papers_and_Sector_Data~ict-skills-action-plan-2014-14-03-2014/\\$file/ICT+Skills+Action+Plan+2014.pdf](http://www.ictireland.ie/Sectors/ICT/ICT.nsf/vPages/Papers_and_Sector_Data~ict-skills-action-plan-2014-14-03-2014/$file/ICT+Skills+Action+Plan+2014.pdf) (03.03.2016)
5. Damaševičus R., *On The Human, Organizational, and Technological Aspects of Software Development and Analysis*, [w:] *Information Systems Development: Towards a Service Provision Society*, red. G.A. Papadopoulos, G. Wojtkowski, W. Wojtkowski, S. Wrycza, J. Zupancic, Springer 2009
6. Guzik R., Micek G., *Impact of Delocalisation on the European Software Industry*, [w:] *The Moving Frontier: The Changing Geography of Production in Labour Intensive Industries*, red. L. Labrianidis, Ashgate 2008
7. G. Micek, *Problematyka funkcjonowania firm informatycznych w ujęciu przestrzennym*, „Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego”, Warszawa – Kraków 2006, nr 8
8. *Guide to Measuring The Information Society, 2009*, OECD Publishing 2009
9. *OECD Guide to Measuring The Information Society 2011*, OECD Publishing 2011
10. GUS, *Spółeczeństwo informacyjne w Polsce. Wyniki badań statystycznych z lat 2011-2015*, Szczecin 2015
11. *Measuring Trade in Services*. A training module produced by WTO/OMC, Geneva 2010
12. BEA, *International Services*,
<http://www.bea.gov/iTable/iTable.cfm?reqid=62&step=1#reqid=62&step=9&isuri=1&6210=4> (08.03.2016)
13. Eurostat, *Structural Business Statistics, FATS*,
http://ec.europa.eu/eurostat/data/database?node_code=fats_out3_r2 (08.03.2016)
14. *International Trade Statistics 2015*, WTO 2015
15. *Balance of Payments and International Investment Position Manual, Sixth Edition (BPM6)*, IMF 2009
16. *Manual on Statistics of International Trade in Services 2010 (MSITS 2010)*, UN 2012
17. Eurostat meta data, *International trade in services, geographical breakdown (bop_its)*,
http://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/en/bop_its_esms.htm#stat_pres1418757964791 (09.03.2016)
18. *Trade Performance HS – Technical Notes, Trade Competitiveness Map, Benchmarking national and sectoral trade performance*, International Trade Centre,
<http://legacy.intracen.org/appli1/TradeCom/Documents/TradeCompMap-Trade%20PerformanceHS-Technical%20Notes-EN.pdf> (05.03.2016)
19. *Measuring Globalisation: OECD Economic Globalisation Indicators*, OECD Publishing 2005
20. Balassa B., *Trade Liberalisation and „Revealed” Comparative Advantage*, „The Manchester School of Economic and Social Studies”, 1965, no. 2
21. Misala J., *Międzynarodowa konkurencyjność gospodarki narodowej*, PWE, Warszawa 2011
22. *Konkurencyjność Polski na tle zmian gospodarczych w krajach OECD. Ewolucja znaczenia czynników konkurencyjności*, red. W. Bieńkowski, M.A. Weresa, M.-J. Radło, SGH, Warszawa 2010
23. *OECD Digital Economy Outlook 2015*, OECD, Paris 2015, DOI:10.1787/9789264232440-en

24. UNCTAD, *Services (BPM6): Exports and imports by service-category, shares and growth, annual, 2005-2014*, <http://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx> (10.03.2016)
25. *World Development Indicators database, GDP at market prices (current USD)*, World Bank, <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&country=&series=NY.GDP.MKTP.CD&period=> (06.03.2016)
26. NBP, <http://www.nbp.pl/home.aspx?f=/publikacje/zib/zib.html> (10.03.2016)
27. White M.C., *Inward Investment, Firm Embeddedness and Place: An Assessment of Ireland's Multinational Software Sector*, "Working Paper", Centre for Innovation & Structural Change (CISC), October 2003, no. 1
28. Coe N.M., *US Transnationals and the Irish Software Industry: A ssesing the Nature, Quality and Stability of a New Wave of Foreign Direct Investment*, "European Urban and Regional Studies", 1997, vol. 4, 3
29. Eurostat, *International trade in services (since 2010) (BPM6) (bop_its6_det)*, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/balance-of-payments/data/database> (08.03.2016)

THE TRADE POSITION OF POLAND IN THE ICT SERVICES SECTOR

Summary

The paper includes analysis and assessment of trade in the ICT services performance of Poland. This study is looked at the trade position, essentially on the basis of the share in the world ICT services exports, revealed comparative advantage (RCA), and trade coverage ratio. It also identifies trends of the world trade in the ICT services. The statistics are derived from the basis of UNCTAD and Eurostat. International trade in the ICT services sector has specific characteristics and the interpretation of results of this trade is to take account of the particular nature of the ICT services. Poland is currently not revealed comparative advantage in the ICT services exports, but has had positive balance. Practically all trade indicators for Poland show very strong growth, which indicate a significant improvement in its ICT services trade position.

Keywords: trade in services, ICT services, trade position, Poland

Sylwia Talar
Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, Wydział Ekonomii
ul. 1 Maja 50, 40-287 Katowice
e-mail: sylwia.talar@ue.katowice.pl